

Den kulturelle skolesekken

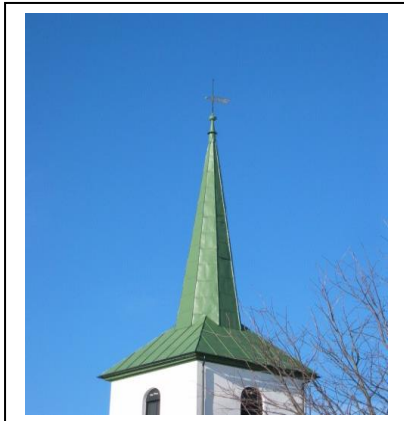
Tranby kirke
1855

Tekst Audun Tveide. Foto: Alf Kristian Hol

DEN KULTURELLE SKOLESEKKEN

Ordet kirke kommer av det greske ordet ”kyriakos” som betyr ”Det som hører Herren til.” Kirken er Herrens hus, og har derfor en spesiell status. Ser du opp mot spiret på Tranby kirke, ser du en fløy med årstallet 1857. De fleste vil tro at kirken ble bygget da. Men det var bare spiret som kom på plass det året. Går du nærmere og ser på tårnets vestmur, ser du årstallet 1855 og det er det året den nåværende Tranby kirke sto ferdig.

Omtrent på samme sted ble det bygget en liten steinkirke en gang i mellomalderen. Den var viet til St. Mikael. Den hellige Mikael er egentlig en engel, men regnes likevel som en helgen. Han er omtalt hos profeten Daniel kap. 12: vers 1, Judas brev vers 9 og i Johannes åpenbaring kap. 12 vers 7. I følge disse tekstene er Mikael hærføreren som slåss mot de onde maktene. Denne St. Mikael-kirken i Tranby ble etter hvert for liten og var dessuten i svært dårlig forfatning. Det samme var også tilfellet med Sylling kirke. Lier kommunestyre vedtok derfor den 29. januar 1850 at det skulle bygges ny kirke på begge steder. Tegningene, som var utarbeidet av tømmermester Chr. Malling, ble godkjent av departementet i desember samme år. Tranby kirke ble innviet 19. desember 1855, Sylling kirke allerede 18. februar 1852.

Den nåværende Tranby kirke er bygget av naturstein og teglstein. Murene er pusset både utvendig og innvendig. Kirkens grunnplan er langstrakt som hos de fleste kirker i vesten. Vi kaller denne kirketype for langkirke. Kirkeformen har sammenheng med at man i kirken ser på kristenlivet som vandring, eller en reise mot et mål. Dette synet ligger til grunn for mye kirkearkitektur. Kirkebygningen består av selve kirkerommet som vi kaller SKIPET. Navnet virker neppe så unaturlig når vi sammenholder det med hva som er sagt foran. Mot øst går skipet over i KORET. TÅRN-delen av bygningen er i skipets vestre ende, der er også hovedinngangen. I de aller fleste kirker her til lands vender kor-delen av bygningen mot øst, mot den himmelretningen hvor man ventet Jesu gjenkomst.

Men nå går vi inn i kirken og ser oss om.

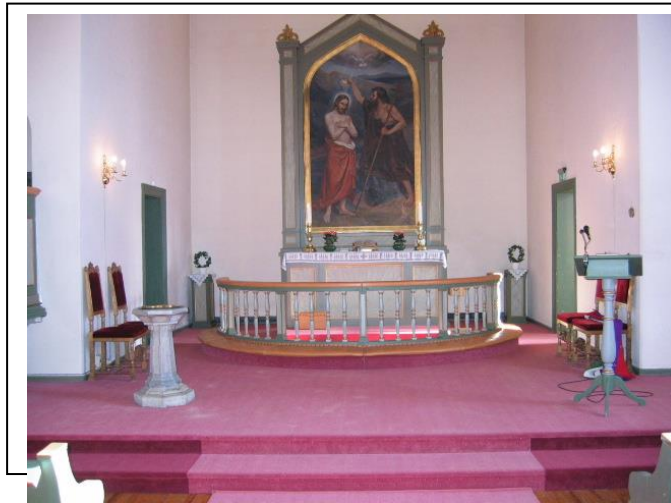

Først kommer vi inn i et lite rom som kalles våpenhuset. For oss er det et merkelig navn på et rom i kirken. Men det har sin forklaring: I tidligere tider var det ofte nødvendig å ha våpen med seg på turen til og fra kirken. Veien kunne være lang og til tider var det nødvendig å kunne verge seg mot ville dyr og kanskje også mot mennesker. Det var imidlertid ikke tillatt å ta våpen med seg inn i selve kirkerommet. Våpnene måtte man sette fra seg i dette ytre rommet og derav navnet våpenhus. Fra våpenhuset i Tranby kirke går det to trapper opp til galleriet. Dit skal vi gå opp senere.

Når vi åpner neste dør og går inn i selve kirkerommet, legger vi først merke til koret med albertavlen. Fra skolen er vi vant til at en tavle er et sted der en kan skrive eller tegne noe som ikke skal stå der bestandig. I kirkene er tavlen et bilde eller som oftest et maleri slik som her i Tranby kirke. Denne albertavlen viser da Jesus ble døpt av Johannes i elva Jordan. (Du kan lese om dette i Matteus evangelium kapittel 3 fra vers 13). Albertavlen i Tranby kirke er en kopi etter maleren Adolf Tidemann, og han som laget kopien heter S. Aanonsen. Albertavlen har stått i kirken siden 1901. Tidligere hadde Tranby kirke en albertavle som forestilte Jesu korsfestelse som nå finnes på museet i Drammen.

Alteret er det sentrale punktet i en kirke. Det symboliserer Guds nærvær og er sentrum for nattverdsmåltidet. Foran alteret er alterringen med knelebenk og støtteskranke. Her mottar menigheten nattverden i form av brød (oblat) og vin. I den kristne tankegangen er alteret rasteplassen på veien til himmelen.

Den delen av kirkerommet hvor alteret er plassert, kalles KORET. Navnet kommer av at i tidlig kristen tid, var det spesielle sangere som skulle hjelpe menigheten med liturgien. Dette sangkoret ble plassert i den delen av kirkerommet hvor alteret står. Etter hvert gikk så betydningen av ordet KOR over til også å gjelde den spesielle delen av kirkerommet. Tidligere var koret i Tranby kirke mye ”dypere.” I 1950 ble den østre delen av koret skilt fra kirkerommet med en tversgående mur. Derved fikk man et møterom-dåpsventerom som fikk direkte dør ut mot kirkegården. Men den vakre belysningen i koret fra sidevinduene ble dermed borte.

I Tranby kirke ligger koret to trinn over gulvet i kirkeskipet. Overgangen fra kirkeskip til kor kaller vi gjerne KORÅPNING eller KORDØR, selv om det ikke finnes noen dør. Selve koret og alteret har ofte en vakrere belysning og altertavlen kan være utsmykket med gullmaling. Alt dette for å symbolisere reisens mål: Himmelen.

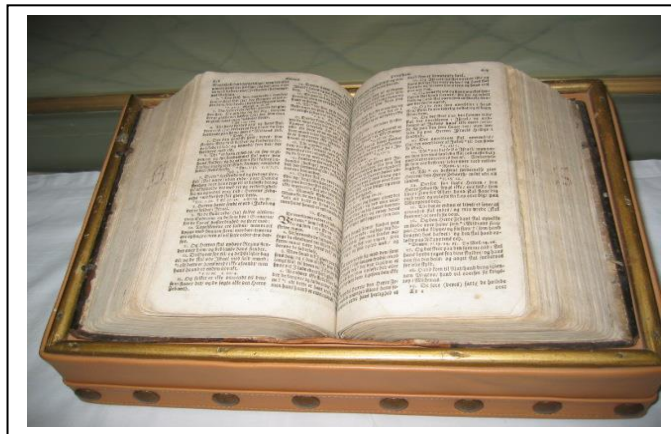
Midt i koråpningen står døpefonten (font kommer fra latin og betyr kilde). Den er laget av Gjellebekk-marmor og er fra 1800-årene. I døpefonten ligger dåps-fatet. Det er laget av messing, og ekspertene mener det er håndlaget i syd-Tyskland en gang i sen-mellomalderen. I bunnen av dåpsfatet er syndefallet illustrert omgitt av en rekke bokstaver, kroner og bladornamenter. Videre er det gravert inn bokstavene MID samt C med krone. Det siste er Christianias byvåpen. Antagelig har dette dåpsfatet vært i Tranby kirke siden en gang på 1600- tallet.

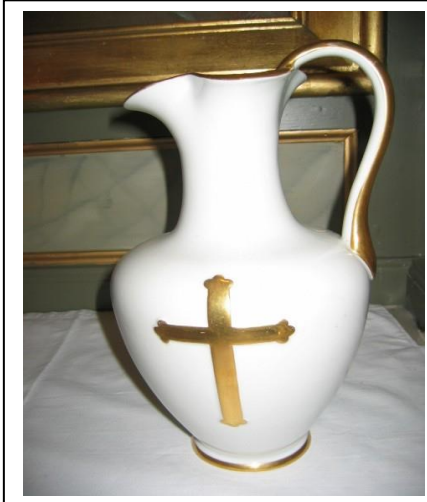

På alterbordet ser vi en KALK, et stort beger til å ha altervin i. Når det er nattverd, er det vin i kalken. Fra denne skjenker presten vin til nattverd gjestene. På kalken står inngravert to navn og årstallet 1688. Kalkens fot er en gang fornyet. Den er stemplet MH, som står for Mauritz Holtz, Bragernes. Han levde og virket på 1700-tallet. På alteret er også en oblat-eske som antagelig er fra 1700-tallet. Videre er der to messing lysestaker fra 1741. En gravert tekst forteller bl.a. at de ble gitt som gave til Tranby kirke av Christopher Svendsen Giefstad og Hustrue Ragne Marcus Daatter.”

På alteret ligger også en gammel bibel. Tittelbladet mangler. Vi kan lese at den er gitt av Johannes Alfsen Kirkerud i 1764. Bakerst i bibelen har eieren skrevet om freden som ble inngått mellom ”Kong Christian den 4. og keiser Fernandus den anden” i 1629.

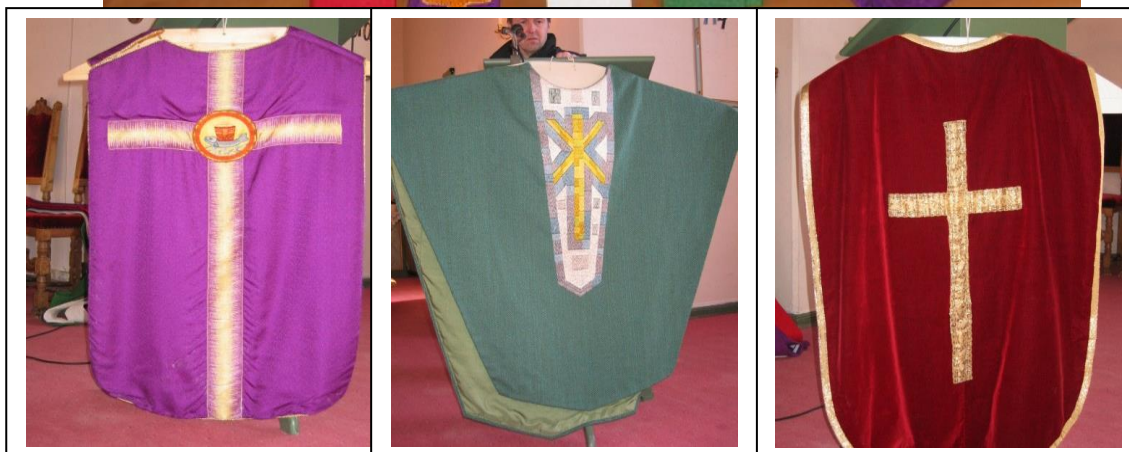
På alteret står også en hvit porselensmugge med gullkors. Den har nok vært brukt til å bære dåpsvannet i. Fagfolk kaller en slik mugge for Rebekka-krukke.

I Bibelen fortelles det i første mosebok kapittel 24, at da tjeneren Elieser på Abrahams befaling kom til byen Ur for å finne en kone til Isak, møtte han Rebekka som kom til brønnen for å hente vann i en krukke. Kan navnet ha med denne fortellingen å gjøre?

I Tranby kirke er prekestolen plassert like til venstre for koråpningen, sett fra inngangen. I de første kirkebyggene satt presten på en stol i koret mens han talte til menigheten. For at man lettere skulle både se og høre taleren, begynte man å bygge en fast prekestol. Den ble plassert lenger fram i kirken og i god høyde over gulvet. Navnet stol ble beholdt selv om taleren måtte stå. Oppgangen til prekestolen er fra sakristiet.

Sakristiet er prestens rom i kirken. Der oppbevares også bl.a. de draktene han bruker under gudstjenesten. Se neste side ! Disse draktene er utviklet fra klær som var vanlige på Jesu tid, men har naturligvis forandret seg noe gjennom tidene. I dag bruker presten en sid, hvit kappe som kalles alba. Den kan knyttes rundt livet med en snor. Over skuldrene brukes et langt, smalt klede som heter en stola. Stolaen har sin opprinnelse i en håndduk som de første diakoner brukte ved servering. Når det er nattverd, har presten en kappe over albaen og stolaen. Denne kappen kalles messehagl og er utsmykket med Kristussymboler. Både messehagl og stola finnes i kirkeårets forskjellige farger: Grønn, hvit, lilla og rød.

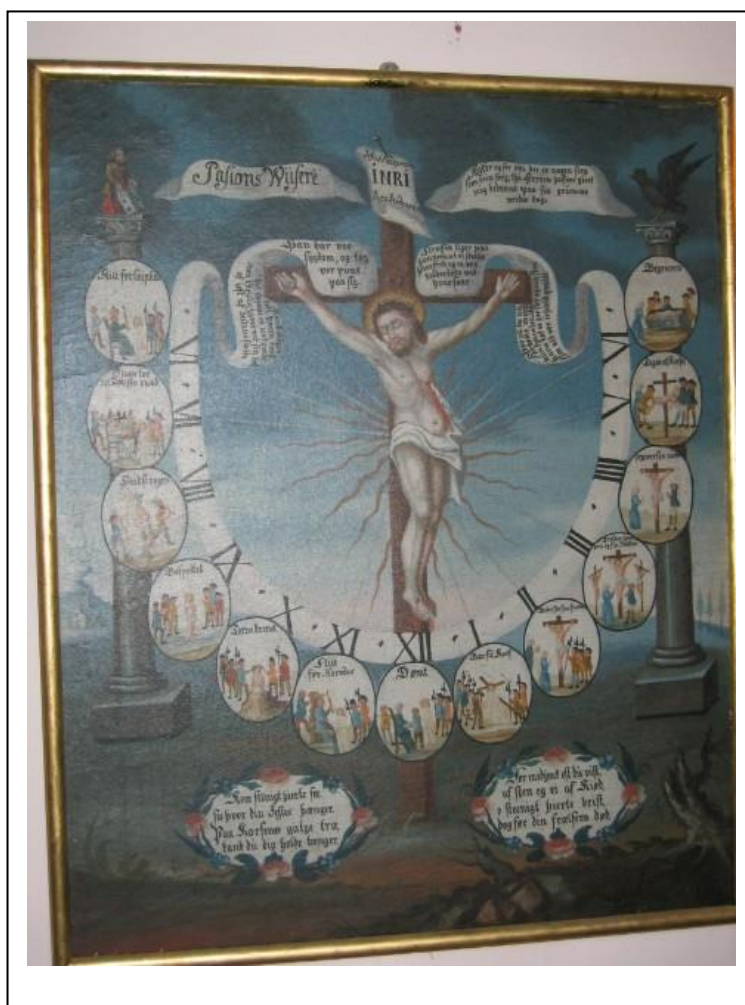

Helt framme til venstre i kirkeskipet står det en lysglobe. Ordet globe kjenner vi igjen fra ordet globus. Under gudstjenestene brenner det et stort lys i sentrum av globen som symboliserer Jesus Kristus. Rundt Jesus-lyset kan det plasseres mange små lys som kirkegjengere kan tenne og sette i globen som et minne- eller bønnesymbol. Lysene rundt kan også symbolisere alle kristne over hele verden. Skikken med lysglobe i våre kirker er forholdsvis ny.

Framme i kirkeskipet, nær lysgloben står en fin, gammel lenestol. Den er laget på 1700-tallet. Treverket har utskåret bladverk og skjellmotiv og har skinntrakk i setet og gyllenlær i ryggen.

På kirkens nordvegg henger en såkalt pasjontavle . Pasjon er et latinsk ord som betyr lidelse. I sentrum av tavlen ser vi Jesus på korset, og fra korsarmene henger bånd med romertall fra I til XII. Tallet VI er tatt med to ganger. Ved hvert tall ser vi et lite bilde som viser en scene fra lidelseshistorien samt en liten forklarende tekst. Pasjonstavlen er malt av Erik Gustaf Tunmark i 1764. Tunmark var en svensk-norsk maler som utførte utsmykninger m.a. i Kongsberg kirke og på Fossesholm.

Når vi snur oss mot innangen, ser vi opp mot galleriet og merker oss noen av orgelpipene. De er synlige i tre felter. Oppe på galleriet kan vi se både pipene og spillebenken. Et orgel er et blåseinstrument som får luft fra en elektrisk vifte. Ved hjelp av tangenter og pedaler sender organisten luften gjennom piper av ulik størrelse. Orgelet er bygget av August Nielsen i 1891 og er et meget fint instrument, men det trenger å bli restaurert.

Nå må vi også se nøyer på de fire vinduene med glassmalerier. Denne utsmykningen fikk Tranby kirke i 1999 takket være en pengegave fra Åse Hennem. Kunstneren som har laget glassmaleriene i kirken heter Rigmor Bove. Hun er utdannet ved Statens håndverk- og kunstindustriskole i 1974, og har senere studert ved flere norske og utenlandske kunstakademier. Hennes hovedområder er tekstilarbeider og glassmalerier. Hun har hatt en lang rekke utsmykningsoppgaver. Fra vårt nærområde kan vi nevne i Nedre Eiker kirke og Kongsberg kirke.

To av de fire glassmaleriene i Tranby kirke har motiver fra Det gamle testamente: Jakobs drøm (1. Mos. kap. 28 fra v. 10) og profetens spådom om Kristi komme gjennom bildet av en stubbe som skyter nye, friske skudd (Jesaja kap. 11 v. 1). På de andre to finner vi motiver fra Det nye testamente: Maria med Jesusbarnet og Jesus som 12-åring i Tempelet (Luk. kap. 2 fra v. 41). Hovedlinjene i de fire bildene går diagonalt. Kunstneren tenker med dette å trekke forbindelse til alteret, kirkens sentrale sted. I bildene finner vi igjen regnbuens farger. Glasset som er brukt i bildenes hovedmotiv, er håndblåst og gjennomfarget.

Kunstneren lager først en arbeidstegning i full størrelse. Så lages det sjablonger som glasset kan skjæres etter, ca. 1 mm mindre. Delene settes så sammen til et hele ved hjelp av kopper og tinn.

Rigmor Bove arbeider gjerne i nært samarbeid med Kirkelig kulturverksted, slik hun også gjorde ved utsmykningen i Tranby kirke.

Oppe i tårnet har Tranby kirke 2 klokker. Den største har denne innskriften: ”Dominus Olaus Pharaonis pastor Trone Opsal Kirkevere Anno Domini 1599.” På klokkenes underkant er det flere tydelige file-merker. Det var vanlig tro at filespon fra en kirkeklokke hadde helbredende virkning. Hvis ingen ting annet hjalp, hendte det at man gikk opp i kirketårnet med en fil og skaffet seg litt spon fra kirkeklokken.

Den minste klokken er fra 1855, den har fine ornamenter og et ”bilde” som viser en prest som står mellom alteret og døpefonten. På denne klokken kan man lese: ”Anskaffet af Liers Menigheder støbt af O.Olsen paa Nauen vde Tønsberg Aar 1855. Over dalen jeg ringer og kalder til gravens fred og til kirkens haller hvor naaden tilbydes i ord og daab og nadvær er dækket og hører mit raab.”

Her i tårnet kan vi også se hvordan klokkene er hengt opp, og hvordan maskineriet virker.

I kirken lagres noe utstyr som ikke står framme til ”daglig” bruk. Det gjelder bl.a. to alterstaker i stilarten sen-empire. De er antagelig fra midten av 1800-årene. Øverst har de et profilert kapitel (hode) med messingholk for lys.

Foten er omgitt av tre engler i stukk, pluss blad- og blomster-ornamentikk. (Stukk er en blanding av bl.a. gips, sand og lim).

Det finnes også en døpefont som ikke er i bruk. Den er laget av tre og er antagelig fra 1600-tallet. Denne døpefonten er av samme type som den som brukes i Frogner kirke (Lier) og er fra 1694.

